

Posudek diplomové práce Bc. Karla Redlicha
Nos v českém znakovém jazyce ve srovnání s češtinou
(Posudek vedoucí práce)

Diplomantovo téma se zrodilo ve snaze vyzkoušet, zda (resp. nakolik) je možné aplikovat i na znakový jazyk metodu studia pojmu na základě tzv. pojmových profilů. Tato metoda byla nedávno převzata z lublinské etnolingvistiky, adaptována a v poslední době se uplatnila v několika diplomových pracích bohemistických, především se zaměřením na pojmy spojené s částmi lidského těla. Je mezi nimi i práce Elišky Černé *Nos v českém jazykovém obrazu světa*, k níž se Karel Redlich pokusil vytvořit jakýsi pandán a popsat, v kterých znacích se uplatňuje nos (jako místo artikulace) v českém znakovém jazyce, co to vypovídá o stereotypovém chápání nosu u českých Neslyšících, zda lze stereotyp nosu nazřít prizmatem čtyř standardizovaných profilů (MANIFESTACE, FUNKCE, LOKALIZACE, GESTO) tak jako v češtině, příp. v čem se jednotlivé profily v češtině a českém znakovém jazyce liší, do kterých pojmových oblastí extendují ap. Už toto rozhodnutí vyžadovalo značnou míru odvahy, neboť jde o první práci tohoto typu, a odvaha i velké zaujetí přijatým úkolem jsou patrné i ze způsobu jejího zpracování. Diplomant plně využívá jak svého vzdělání (a dostatečně prokazuje jeho šíři – srov. četné z 80 poznámek pod čarou), tak bilingvního založení a hlubokého vhledu do světa neslyšících.

Text práce je logicky strukturován, diplomant dokáže vyložit své cíle a zkoumání začlenit do kontextu. Na práci je potřeba ocenit – kromě toho, co probíhá v hlavní linii výzkumu – právě široký kontext, v němž je zkoumaná problematika spatřována, i když právě širší záběru a potřeba ukazovat i marginálnější souvislosti představuje zároveň i úskalí práce: tendenci k menší přehlednosti. (V tomto ohledu by práci prospěla redukce informací a směřování k větší konciznosti.)

Vedle kognitivní lingvistiky, jejíž důraz na tělesnost a smyslovost lidského ukotvení do světa autor akcentuje (vychází tu zejména z českých kognitivnělingvistických prací), se v úvodní kapitole obrací i ke zdrojům, jež bychom v této souvislosti snad nečekali – je to Steinerova antroposofie a duchovně orientovaná psychosomatika (Soesman, Dahlke aj.), kde se věnuje pozornost zejména spojení nosu s čichem, ale též s intuicí a málo uvědomovanými souvislostmi lidské tělesně-psychické existence. Stejně tak se diplomant nespokojuje pouze se zaměřením na ČZJ, ale na mnoha místech dokládá své poznatky o znakových jazycích (a poté i o konceptualizaci nosu v nich) též údaji z jiných, než je ten český (zejm. z novozélandského, jemuž je věnována obsáhlá příloha).

Práce má obvyklou skladbu – po teoretickém uvedení do kontextu a popisu výzkumu následuje ústřední část „Pojmové profily nosu v českém znakovém jazyce“ (s. 39), dělená na subkapitoly podle jednotlivých profilů, resp. pak i subprofilů, a konečně ještě kapitola komparační – o profilech nosu v ČZJ ve srovnání s češtinou. Práce dále obsahuje čtyři přílohy – tou nejdůležitější je „videoslovník“ znaků s místem artikulace nos.

Poznámky, připomínky, dotazy:

1/ Největší pozornost je zcela náležitě věnována profilu FUNKCE, v jehož rámci autor na základě shromážděných znaků vyděluje pět subprofilů: ČICH, SMRKÁNÍ, DÝCHÁNÍ,

KRVÁCENÍ, ŘEČ A JAZYK. Zdá se, že poslední ze subprofilů je jednak nazván poněkud nepřesně, jednak že jde spíše o jakousi zbytkovou kategorii: proč jsou do ní zařazeny číslovky nebo názvy měsíců, není mi úplně jasné.

2/ Zdá se mi, že jisté dopracování by si zasloužila 5. kapitola (srovnání pojmových profilů v Č a ČZJ), kde autor přejímá celé odstavce ze zmíněné bohemistické diplomové práce a komentuje je v duchu svých poznatků s ohledem na analogie či rozdílnosti v ČZJ. Dala bych přednost volnější autorské parafrázi a větší integraci převzatých partií do vlastního textu.

3/ Při výkladu by snad bylo přehlednější a čtenářsky vstřícnější zavést podrobnější formální strukturaci textu, zejména v prvních dvou, teoreticky zaměřených částech práce (členění na subkapitoly, detailnější desetinné třídění) nebo některé části textu jinak formátovat, graficky zvýraznit apod.

4/ Nejsem si jista, zda diplomant chápe dobře termín *somatismus*, resp. jak ho chápe, zejm. s ohledem na znakové jazyky (s. 27 – 28); mohlo by to být u obhajoby vysvětleno?

5/ S tím souvisí i formulace z počátku pojednání o mimice: „Mimika tvoří nedílnou součást promluv ve znakové řeči. **Můžeme ji označit i za somatismus tvář, resp. jednotlivé dílčí somatismy** (obočí, ústa apod.)“ (s. 21) Vytučněným pasážím nerozumím a prosím o vysvětlení.

6/ V práci je často citován G. Mallery, tři jeho tituly pocházejí podle seznamu literatury z let 1880 a 1881. Ráda bych se zeptala, zda jsou citované pasáže uvedeny v českém překladu diplomanta, příp. odkud byl překlad převzat.

7/ Zajímavé jsou diplomantovy úvahy o profilu GESTO v souvislosti s pojetím gesta ve vztahu ke znakovým jazykům. Necítím se zde kompetentní k posouzení situace (stejně jako je tomu u některých dalších pasáží práce) a myslím, že by bylo do budoucna namístě, aby podobné práce jako tato měly jako konzultanta neslyšícího odborníka. (Na s. 33 nahoře diplomant uvádí, že takového poučeného mluvčího o konzultaci požádal, což hodnotím jako pozitivní.) Nicméně: mohl by diplomant své úvahy o profilu GESTO ve ZJ stručně vysvětlit u obhajoby?

8/ Příloha č. 3 „Nos ve slovnících českého jazyka“ byla evidentně (i s chybami) převzata z diplomové práce Elišky Černé – korektní by bylo tento údaj uvést.

9/ Výběr nosu byl vzhledem ke zvolené analýze jistě dobrou volbou. Která další část těla by se podle diplomanta hodila k analogickému zpracování? Které by se naopak hodily méně a proč?

Vedení výzkumu v jeho jednotlivých fázích a stálém ověřování zjištěných údajů diplomant podrobně představuje (s. 33 n.). Bylo do něho zapojeno deset prelingválně neslyšících (blíže však necharakterizovaných) respondentů; představu o situacích výzkumu si

můžeme udělat z nahrávky na přiloženém DVD. Materiál diplomant konfrontoval s dostupnými slovníky ČZJ, z nichž excerpoval znaky s místem artikulace na nose – cenná je v tomto ohledu příloha č. 1, která tyto znaky shrnuje.

Je patrné, že do výzkumu i jeho zpracování je uloženo mnoho práce a invence. Výsledky výzkumu i pokus o adaptaci zmíněné metodologie v oblasti znakových jazyků je důležitým počinem, na nějž je možno dále navázat. Bylo by tedy žádoucí v práci pokračovat a její první výsledky (naznačené v diplomové práci) publikovat v podobě časopisecké studie.

Oceňuji také videomateriál na DVD, který Karel Redlich do své práce zahrnuje; spíše než o slovník jde ovšem o jakýsi „krátký film o nosu v ČZJ“, pečlivě sestavený z materiálu povstaleho z autentické komunikace s Neslyšícími, přirozeně ovšem řízené diplomantovou výzkumnou otázkou (resp. otázkami). Kognitivnělingvistický přístup takto uchopený, zdá se mi po zhlédnutí filmu, by bylo dobré využít např. ve výuce českého znakového jazyka, resp. založit snad na něm přístupnou výukovou metodu, opírající se o intuitivní životní zkušenost každého člověka – z níž, jak práce Karla Redlicha dobře ukazuje, vyrůstají sémanticko-formální struktury jazyka, ať už mluveného, anebo znakového.

Za největší slabinu práce pokládám formulační nepřesnost; více či méně defektní vyjádření jsou poměrně frekventovaná (některé jsem ve svém exempláři práce zaznačila, srov. např. závěr na s. 109 – 110). Práci podstatně ublížil evidentní chvat v závěrečných fázích přípravy – prospěla by jí pozorná redakce, při níž by jistě byly vylepšeny četné z oněch defektních formulací a opraveny chyby různého typu, od literních přes pravopisné a interpunkční až po nedopatření bibliografická (či omyl v číslování kapitol – čtvrtá je prezentována jako pátá). Snad nejsou za hranicí únosnosti, jen se k ní nebezpečně blíží.

V každém případě diplomant svůj úkol splnil, jde navíc o práci zajímavou, samostatnou, ba průkopnickou, a tedy ji mohu doporučit k obhajobě. Pokud diplomant svou práci uspokojivě obhájí, navrhuji klasifikaci stupněm „velmi dobře“.

Doc. PhDr. Irena Vaňková, CSc., Ph.D.
Ústav jazyků a komunikace neslyšících
Filozofická fakulta UK Praha

V Praze 8. června 2016